

TURUN KAUPUNKI
YMPÄRISTÖNSUOJELUTOIMISTO

29.5.1986

**RUISSALON MAISEMA-JA
MAANKÄYTTÖSUUNNITELMA
YMPÄRISTÖNSUOJELULLISET
PERUSSELVITYKSET**

RUISSALON MAISEMA- JA MAANKÄYTTÖSUUNNITELMA
YMPÄRISTÖNSUOJELULLISET PERUSSELVITYKSET

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	3
2. RUISSALON LUONNON JA MAANKÄYTTÖMUOTOJEN YLEISPIIRTEET . . .	4
2.1. LUONTO	4
2.1.1. Kasvillisuus	4
2.1.2. Linnusto	8
2.2. PELLOT	9
2.3. HUVILA-ASUTUS	9
3. MAISEMA- JA MAANKÄYTTÖSUUNNITELMAN YMPÄRISTÖNSUOJELU- LIISET TAVOITTEET	10
3.1. LUONNONSUOJELUALUEET	10
3.2. METSÄT	11
3.2.1. Tammimetsät	11
3.2.2. Havumetsät	12
3.3. PELLOT	12
3.4. RANNAT	13
3.5. YLEISET ALUEET	13
3.6. HUVILA-ASUTUS	14
4. KIRJALLISUUSVIITTEET	15
5. MUU RUISSALOA KOSKEVA KIRJALLISUUS	15
LIITTEET	
Liitekartta 1: Tammimetsien osa-alueet ja lehtokasvillisuus	
Liitekartta 2: Ruissalon pakettipellot ja umpeutuvat rantaniityt	

1. JOHDANTO

Ruissalon voimassaoleva asemakaava on peräisin vuodelta 1956. Pääosin se on kuitenkin jäänyt toteutumatta, ja asemakaavan uudistaminen paremmin saaren luonnonolosuhteita vastaavaksi onkin ollut esillä jo toistakymmentä vuotta.

Uudistettavan asemakaavan perustavoitteet on ensikerran kirjattu Ruissalotoimikunnan (1974) saaren kehittämissuunnitelmaa käsittelevään mietintöön. Siinä on varsin laaja-alaisesti tarkasteltu sekä luontoa että eri maankäyttömuotoja ja esitetty lukuisia toimenpide-ehdotuksia saaren ainutlaatuisen luonnon turvaamiseksi ja todettujen epäkohtien poistamiseksi.

Kuluvan vuoden alussa kaupunginhallitus antoi kiinteistö- ja rakennustoimen lautakunnan tehtäväksi Ruissalon asemakaavan uudistamisen asettaen samalla kaavoitustyön tavoitteeksi saaren luonnonarvojen turvaamisen Ruissalotoimikunnan mietinnössä esitettyjen periaatteiden pohjalta (Kh. 7.1.1986/§ 58).

Ympäristönsuojelutoimisto on omalta osaltaan lupautunut asettamaan Ruissalon uudistettavalle asemakaavalle sen ympäristönsuojelulliset tavoitteet sekä kokoamaan kaava-suunnittelua varten Ruissalooa koskevan luonnontieteellisen tietämyksen.

Tässä raportissa esitetyt tiedot Ruissalon luonnonolosuhteista ja eri maankäyttömuodoista on pääosin koottu aiemmin tehdyistä tutkimuksista. Tämän vuoksi esim. Ruissalon huvila-asutuksen osalta on tyydytty vain viittaamaan sitä koskevaan tutkimukseen, joka tulee erikseen huomioida kaavasunnittelun yhteydessä.

Ruissalon uudistettavan asemakaavan yleistavoitteeksi voidaan asettaa saaren ainutlaatuisten luonnonolosuhteiden turvaaminen sekä sellaiset aktiiviset suojelu- ja hoitotoimet, joilla Ruissalo voidaan kehittää yhtenäiseksi tammimetsien ja perinteisen kulttuurimaiseman luonnehtimaksi virkistysalueeksi.

2. RUISSALON LUONNON JA MAANKÄYTTÖMUOTOJEN YLEISPIIRTEET

2.1. LUONTO

Kenties parhaiten Ruissalon maankäytön suunnittelussa hyödynnettävää luonnontieteellistä tietämystä edustavat saaren kasvistoa ja kasvillisuutta sekä linnustoa koskevat tutkimukset. Niiden tiedot ovat alueellisesti melko tarkasti rajattavissa ja siten myös helposti kaavasunnittelussa huomioitavissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö Ruissalon muuhun eliöstöön kuuluisi suunnittelun kannalta huomionarvoisia lajeja. Esimerkiksi saaren hyönteis- ja sienilajistossa on monia harvinaisuuksia, joita ei Ruissaloa lukuunottamatta tavata muualla maassamme (ks. Kallio 1979:75-100, Teriaho 1979:128-133).

Kasvillisuus on kuitenkin eräs keskeisin suunnittelulähtökohta saaren luonnonsuojelullisia arvoja painottavalle kaavoitukselle. Tässä luonnon yleispiirteiden kuvauksessa keskitytäänkin siksi tarkemmin vain saaren kasvillisuuteen ja eri metsikkötyyppeihin.

Lukuisista tutkimuksista huolimatta Ruissalon kasvistotiedoudessa on vielä puutteita. Viimeinen koko saaren kattanut kasvistotutkimus onkin tehty 1950-luvulla. Yksittäisten havaintojen mukaan lajiston levinneisyys- ja runsaus-suhteet saarella ovat kuitenkin suuresti muuttuneet näiden kolmenkymmenen vuoden aikana, minkä vuoksi yksityiskohtaisen kasvilajiston esittämistä ei tässä yhteydessä ole pidetty mielekkäänä.

Puutteellisten lajistotietojen täydentäminen onkin eräs keskeisimmistä saaren maankäytön suunnitteluun liittyvistä luonnonsuojelullisista tutkimustehtävistä.

2.1.1. Kasvillisuus

Lounaisen rannikkoalueemme edullinen ilmasto yhdessä Ruissalon keski- ja itäosien kallioperän amfiboliittien sekä niistä syntyneen runsasravinteisen maaaperän kanssa ovat luoneet edellytykset saaren rehevän ja monipuolisen lehtokasvillisuuden esiintymiselle (Lindgren 1979:60). Ruissalon putkilokasvilajisto on alueen kokoon nähden huomattavan monipuolisenä, etenkin kun saarelta puuttuu suokasvillisuus miltei kokonaan. Lisäksi Ruissalo on kasvillisuudeltaan hyvin rikkonainen (Lindgren 1954:176).

Ruissalon kallioperän amfiboliitti- ja leptiittivyöhykkeet kulkevat idästä länteen läpi koko saaren pohjoisen puoliskon siten, että saaren itä- ja keskiosan kallioperässä näitä kivilajeja on selvästi enemmän kuin saaren länsiosassa (Ohlson 1979:18). Vaateliaimmat kasvilajit keskittyvätkin tälle läpi saaren keskiosien kulkevalle amfiboliit-

ti- ja lehtiittivöhykkeelle (Lindgren 1954:146). Rehevin kasvillisuus sijaitsee myös saaren itäosissa alueilla, missä em. kivilajeihin liittyy savikkoja. Vaikka maaperälliset tekijät ovat edullisia myös Santalan ja Kuuven alueella, on kummankin kasvillisuus silti karumpaa kuin saaren itäosassa. Lindgrenin (1954:167) mukaan tämä johtuu yksinomaan siitä, että näiden alueiden viljavimmat savikot on raivattu pelloiksi.

Ruissalo jakautuu kasvillisuutensa ja kasvistonsa perusteella kahteen osa-alueeseen, joista voidaan käyttää parhaiten nimityksiä itäinen tammialue ja läntinen havupuualue (Lindgren 1954:177). Osa-alueiden välinen raja kulkee saaren keskikohdassa Krottilanlahdesta pohjoiseen. Itäosa on kauttaaltaan rehevämpää, ja ainoastaan täällä tammi esiintyy Lindgrenin (1954:178) mukaan metsiköitä muodostavana. Saaren länsiosassa tammi on Saarronniemen eräitä alueita lukuunottamatta lähinnä vain männyn aluspuuna. Se on Ruissalossa nykyään kuitenkin selvästi yleisempi, kuin mitä Lindgrenin 50-luvulla tekemät tutkimukset osoittavat.

Ruissalon itäinen tammialue voidaan jakaa karkeasti neljään metsikkötyyppiin (ks. Hinneri & Kortesharju 1979:40-43):

(1) Tammi-pähkinäpensasmetsiköt

Tämän kasvillisuudeltaan rehevän metsikkötyypin erikoispiirre on puuvartisten lajien runsaus. Tammi-pähkinäpensasmetsiköissä esiintyvät mm. tammi, lehmus, vaahtera, pähkinäpensas, lehtokuusama, koiranheisi, kalliotuhkapensas, taikinanmarja ja iharuusu.

Osassa Ruissalon tammimetsiä on tapahtunut melko voimakasta kuusettumista. Kuusen ohella ovat vallanneet alaa myös kangasmetsien tyypilliset kenttäkerroksen lajit (Oxalis acetosella, Maianthemum bifolium, Trientalis europaea ja Melampyrum sylvaticum). Erillinen laajahko kuusi-tammi-vaahtera-sekametsä on Krottilan- ja Härkälänlahden välisessä niemessä, missä pintamaa karikekerroksen alla on kuitenkin edelleen suhteellisen runsaskalkkista (n. 750 mg/kg) ja typpitaloudeltaan edullista (C/N n. 18) lehtomultaa (Hinneri & Kortesharju 1979:40).

(2) Tammi-lehmusmetsiköt

Pääosa Ruissalon luonnonsuojelun alueen tammikoista on Hinnerin ja Kortesharjun (1979:41) mukaan tammi-lehmusmetsiköitä. Tätä metsikkötyyppiä esiintyy myös kasvitieteellisen puutarhan pohjoispuolisten mäkien rinteillä. Tammi-lehmusmetsiköt ovat kasvillisuusmuotoina välittäviä rehevimmistä tammi-pähkinäpensasmetsiköistä varsinaisiin tammikankaisiin. Tammi-lehmusmetsiköillä on myös saaren tam-

mimetsissä laajin levinneisyys, ja niiltä löytyvät Ruissalon komeimmat tammet.

(3) Mänty-tammikankaat

Tammi on maaperällisten kasvupaikkavaatimustensa suhteen varsin mukautuvainen. Sitä tavataankin säännöllisesti myös aluspuuna saaren kangasmetsissä, jotka metsätyyppiluokituksessa sijoittuvat Hinnerin ja Kortesharjun (1979:42) mukaan lähinnä mustikkatyypin. Saaren länsiosassa on lisäksi melko laajoja puolukkatyyppin sekä pienempialaisia kaneravatyypin kasvillisuuskuvioita.

Mänty-tammikankaiden sekapuuna tavataan yleisesti koivua ja haapaa (Hinneri & Kortesharju 1979:42). Tammikankaiden kivennäismaa on yleensä runsashietaista tai -hiekkaista moreenia (Hinneri & Kortesharju 1979:42). Pintamaan syvemmissä osissa on kuitenkin tavallisesti lehtomultaa, joten osa kangasmaisista tammimetsistä on aiemmin todennäköisesti ollut rinnelehtoa. Mänty-tammikankaita on laajalti kasvitieteellisen puutarhan itäpuolisen alueen rinnemilla.

(4) Kallionalustammikot

Ruissalon kallionalusmetsiköissä tavataan niissä tyyppillisesti esiintyvän lehmuksen ohella myös tammea ja vaahteraa (Hinneri & Kortesharju 1979:43). Nämä tammea kasvavat kallionalusmetsiköt voidaan jakaa karuihin ja reheviin kallionalustammikoihin (Hinneri & Kortesharju 1979:43).

Reheviä kallionalustammikoita esiintyy Hinnerin & Kortesharjun (1979:43) mukaan kasvitieteellisen puutarhan ja Hiiriludon välisellä rinnealueella, Kansanpuistossa sekä Ruissalon kartanon tienhaaran tuntumassa amfiboliitti- ja graniittialueiden kontaktivyöhykkeissä.

Karut kallionalustammikot sijaitsevat puolestaan graniittialueilla Marjaniemessä sekä Krottilan ja Tammimäen alueilla.

Tammimetsän osa-alueet

Jahnsson (1929:171-173,198,199) on jakanut Ruissalon itäisen tammialueen kahteentoista osa-alueeseen (ks. liitekartta 1). Osa-alueella I tammea esiintyy vain alueen kaakkoisosassa. Tammen ohella puustossa tavataan myös koivua, lehmusta, tervaleppää ja kuusta. Pähkinäpensas muodostaa alueella paikoin varsin tiheitä alipensastoja. Osa-alueen II tammimetsikkö ulottuu noin 250 m maantiestä pohjoiseen. Muina puulajeina täällä osa-alueella esiintyvät mänty, koivu, pihlaja ja lehmus. Myös täällä esiintyy tiheitä pähkinäpensastoja. Pensaskerroksessa tavataan

lisäksi mm. taikinamarjaa, kalliituhkapensasta ja lehtokuusamaa.

Kolmannella osa-alueella Jahnsson (1929:172) on tavannut tammea vain kapealla kaistaleella maantien ja kallioiden välissä. Pähkinäpensas ja nuoret lehmukset ovat sitä vastoin muodostaneet maantien varrelle tiheitä kasvustoja. Neljäs ja viides osa-alue ovat kokonaisuudessaan kallioiden lakialueita lukuunottamatta tammi-lehmusmetsikköä. Alipensasto on puolestaan tiheätä pähkinäpensas- ja lehmuskasvustoa. Osa-alueella VI tammi on Jahnssonin (1929:172) mukaan vallitsevana vain länsiosassa. Alueen itäosan kalliot ovat mänty- ja koivuvaltaisia.

Seitsemäs ja kahdeksas osa-alue ovat kallioisia ja kuivia. Tammea esiintyykin näillä alueilla vain kallioiden rinteillä männyn aluspuuna. Yhdeksännen osa-alueen metsiköt ovat Jahnssonin (1929:173) mukaan sekapuustoa, joissa tammen ohella tavataan myös koivua, lehmusta, vaahteraa, pihlajaa ja mäntyä. Lopuilla osa-alueista (X-XII) tammea on lähinnä vain männyn aluspuuna.

Ruissalon länsiosan metsiköt ovat suurimmaksi osin havupuuvalltaisia kangasmaita sekä aiemmin kuvattua mänty-tammikangasta. Saarronniemessä tammea esiintyy kuitenkin paikoin myös valtapuuna. Edellä esitettyjen metsikkötyyppien lisäksi saaren kalliomänniköt voidaan myös rajata omaksi tyyppikseen.

Lehtokasvillisuus

Johansson (1929:176-184) on edellä esitetyn osa-alueuokittelun lisäksi jaotellut Ruissalon lehdot neljäksi kasvustotyyppiä (ks. liitekartta 1). Saaren rehevintä ja lajirikkainta lehtokasvillisuutta edustaa hänen mukaansa (1) Milium-kasvustotyyppi, jossa tesman ohella esiintyvät mm. valko- ja sinivuokko, mukulaleinikki, pystykiurunkanus, kevätlinnunherne ja tesmayrtti. Myös vuohenputki- ja kielokasvustot ovat paikoin varsin reheviä. Milium-tyyppiä esiintyy Jahnssonin (1929:176) mukaan Ruissalon tiheimmissä ja komeimmissa tammimetsiköissä.

Siirryttäessä karumpaan lehtokasvillisuuteen ovat kenttäkerroksen luonnehtialajeja metsäkastikka ja mustikka. Tässä Jahnssonin (1929:178) (2) Calamagrostis-kasvustotyyppiä nimeämässä kasvillisuudessa esiintyy myös eräitä edellisen kasvustotyyppin vaateliaita lajeja. Tätä kasvustotyyppiä tavataan vain aiemmin mainitulla osa-alueella IV. Mustikan sekä muiden metsävarpujen runsastuessa Jahnsson (1929:182) on rajannut kasvillisuudesta (3) Calamagrostis-Myrtillus-kasvustotyyppijä. Nimilajien ohella tyyppin kenttäkerrosta luonnehtivat esim. puolukka, nuokkuhelmikkä ja lehtonurmikka. Tyyppiä tavataan miltei jokaisen osa-alueen kallioilla ja mäkien rinteillä.

Calamagrostis-Myrtillus-kasvustotyyppi jatkuu Jahnssonin (1929:182) mukaan muuttumattomana myös saaren havumetsä-alueelle. Hiesu- ja savimailla esiintyy laikuttain (4) Convallaria-Aegopodium-kasvustotyyppiä (Johansson 1929:184). Tyyppin nimilajit - kielo ja vuohenputki - muodostavat joko puhtaita kasvustoja tai yhteisiä sekakasvustoja. Leimaa-antavaa tyyppille on myös pähkinäpensaston runsaus.

2.1.2. Linnusto

Ruissalon eläimistöä on tutkittu selvästi vähemmän kuin saaren kasvustoa. Alueellisesti parhaimmat tiedot on olemassa saaren linnustosta.

Ruissalon lounainen sijainti ja sen metsien rehevyys luovat perustan monipuoliselle linnustolle. Ruissalon linnuston tiheys on läheisiä Lounais-Suomen ja Ahvenanmaan alueita selvästi korkeampi. Suuressa osassa saaren itäosaa metsien lintutiheys on tasaisesti ja säännöllisesti yli 1000 paria neliökilometrillä. Ilmeisesti missään muualla Suomessa ei tämä raja ylity yhtä laajalla alueella.

Ruissalo on monen eteläisen lintulajin tukialuetta Suomessa. Sinitiainen, uuttukyyhky ja harmaapäätikka ovat näistä parhaat esimerkit. Maassamme harvinaisiksi tai vaaravyöhykkeessä oleviksi luokitelluista lajeista pesivät Ruissalossa runsaina pikkutikka, harmaapäätikka, palokärki ja uuttukyyhky.

Saaren linnustossa on useiden lajien kohdalla havaittavissa selvä kahtiajakautuminen. Itäpään rehevien lehtomaisten metsien tyyppilajeja, joita länsipäässä ei juurikaan tavata, ovat kolopesijät, mm. sinitiainen, uuttukyyhky, naakka ja tikat sekä lehtoja suosivia lajeja kuten satakieli ja kultarinta. Vastaavasti länsipäässä tavataan useita lajeja, joita ei esiinny lainkaan itäpäässä. Näistä mainittakoon mm. teeri, sepelkyyhky, rautiainen ja hippiäinen. Saaren itäisen osan linnusto on selvästi runsaslajisempi kuin läntiosan. Myös parimäärät ovat huomattavasti korkeammat saaren itäosassa.

Kolopesijöiden osuus Ruissalon linnustosta on moninkertainen ympäröiviin alueisiin nähden. Parhailla alueilla kolopesijöitä saattaa olla jopa 55 % koko lintukannasta.

Ruissalon rannat ovat tarjonneet edustavan näytteen maamme eteläosan rantalintuyhteisöstä. Laidunnuksen loputtua ovat Ruissalon rantaniityt kuitenkin kasvamassa umpeen, ja samalla katoaa myös näille alueille tyyppillinen linnusto. Ruissalon kartanon ja Marjaniemen erinomaiset lintuniityt ovat lähes järviruon valtaamia ja ne tulisi välttämättä avata, jotta aiemmin runsas ja monipuolinen rantaniittyjen linnusto palautuisi ennalleen.

Vesilinnuille sopivat pesimäpaikat ovat myös vähentyneet viime vuosikymmenien aikana. Nyt vesilinnut ovat keskittyneet muutamiin ruoikkolahtiin: Krottilan-, Tammelan-, Ajatin- ja Santalanlahteen. Näistäkin Santalanlahden paras osa on rakennettu venesatamaksi. Myös Ruissalon itäpäässä sijaitseva saaren tärkeimpiin vesilintualueisiin kuulunut ruokko on tuhottu ruoppaamalla se pienveneväyläksi. Vesilintukannat ovat näistä ja monista muista rantoihin kohdistuvista toimenpiteistä huolimatta säilyneet toistaiseksi lähes samalla tasolla kuin 50-luvulla.

Ruissalossa pesii vuosittain noin 90 lintulajia, säännöllisesti saarella tavataan lisäksi toiset 90 lajia ja satunnaisesti Ruissaloon on eksynyt 60 lajia. Kaikkiaan saarella on tavattu siis noin 240 eri lintulajia.

2.2. PELLOT

Ruissalon tämänhetkinen viljelypinta-ala on noin 100 ha. Tähän lukuun ei sisälly Krottilanlahden luoteispuolelle sijoittuva golfkenttä, joka maisemallisesti vastaa peltoa tai hoidettua niittyaluetta.

Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana Ruissalon peltoala on oleellisesti pienentynyt, sillä vähintäänkin nykyistä viljelyalaa vastaava määrä peltoja on joko metsitetty tai jätetty vaille hoitoa. Suuri osa metsitetyistä pelloista on havupuutaimikoita, ja vain pieni osa on istutettu lehtipuilla. Maiseman umpeutumisen lisäksi nämä "kuusi- ja mäntypellot" ovat merkittävästi muuttaneet saaren puulajisuhteita. Yksipuolisessa havupuiden suosimisessa on myös selvästi laiminlyöty maaperän tarjoamat edellytykset jalojen lehtipuiden keinolliselle uudistamiselle. Esim. hyväpohjaiset pellot Kallanpäntiestä länteen on istutettu kuuselle, vaikka maaperälliset edellytykset vaateliaammillekin puulajeille olisivat olleet olemassa (Rancken & Rainio 1979:56).

Liitekarttaan 2 on merkitty ympäristönsuojelutoimiston tähän mennessä kartoittamat metsitys- ja kesantopellot.

2.3. HUVILA-ASUTUS

Ruissalon huvila-asutusta on käsitelty varsin seikkaperäisesti Soiri-Snellmanin (1985) Ruissalon huviloita koskevassa tutkimuksessa, eikä saaren rakennuskannan käsittely siten olekaan tässä yhteydessä tarpeellista.

3. MAISEMA- JA MAANKÄYTTÖSUUNNITELMAN YMPÄRISTÖNSUOJELULLISET TAVOITTEET

Seuraavassa on tarkasteltu luonnon- ja ympäristönsuojelullisesti keskeisimpiä aosa-alueita Ruissalossa sekä asetettu niille kaavasuunnittelussa huomioitavat ympäristönsuojelulliset tavoitteet. Ympäristönsuojelutoimisto tulee kaavasuunnittelun edistyessä tarvittaessa täydentämään näitä tavoitteita.

3.1. LUONNONSUOJELUALUEET

(1) Ruissalon ja Marjaniemen luonnonsuojelualueiden osoittaminen suojelua koskevalla kaavamerkinnällä.

(2) Uusien luonnonsuojelualueiden ja luonnonmuistomerkkien kartoittaminen sekä niitä koskevien aluevarausten tekeminen.

Ruissalossa on kaksi luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettua aluetta, joiden yhteispinta-ala on 87 ha. Kasvitieteellisen puutarhan ja Honkapirtin välisessä tammi-lehmusmetsikössä sijaitseva Ruissalon suojelualue (56 ha) on kasvillisuudeltaan rehevämpi kuin saaren itäkärkeen rajoittuva Marjaniemen suojelualue (31 ha). Jälkimmäisen vallitsevana metsikkötyyppinä on mänty-tammikankaat. Luonnonsuojelualueiden kautta kulkee Ruissalon luontopolku, jonka opastauluilla esitellään saaren luontoa ja historiaa. Luontopolkuja lukuunottamatta suojelualueiden eri käyttö- ja hoitomuodot ovat muilta osin vielä suunnittelematta.

Uudistettavassa asemakaavassa nämä Ruissalon luonnonsuojelualueet tulisi suojelua osoitettavaa kaavamerkintää (SL) lukuunottamatta pitää erillään saaren muusta maankäytön suunnittelusta. Ympäristönsuojelutoimisto tulee asemakaavasta ja kaavoituksesta riippumatta laatimaan erilliset suojelualueiden hoito- ja käyttöohjeet, eikä niitä siten tarvitse koota erillisiksi kaavamääräyksiksi.

Näiden olemassaolevien luonnonsuojelualueiden lisäksi Ruissalossa on melko runsaasti muitakin suojeluarvoltaan merkittäviä kohteita, jotka voitaisiin osoittaa asemakaavassa luonnonsuojelulain mukaisen rauhoituksen mahdollistavalla merkinnällä. Eräs tällainen mahdollinen uusi luonnonsuojelualue on kansanpuiston itäosa.

3.2. METSÄT

- (1) Ruissalon metsänhoitoperiaatteiden sisällyttäminen asemakaavamääräyksiin.
- (2) Saaren tammimetsäalueen hoitaminen mahdollisimman luonnonmukaisena eri metsikkötyyppien ekologiset vaatimukset huomioiden.
- (3) Mänty- tammikankaiden sekä myös rehevämpien jalopuumetsiköiden lisääminen saaren länsiosassa jaloja lehtipuita aktiivisesti suosivin metsänhoitotoimin.
- (4) Pähkinäpensastojen sekä muiden lehtopensaiden jättäminen kaiken metsänperkaustoiminnan ulkopuolelle.

Ruissalon metsien tämänhetkiselle hoidolle asetetut tavoitteet on kirjattu vuosille 1980 - 1990 laadittuun kaupungin metsien monikäyttösuunnitelmaan.

Metsätaloussuunnitelman mukaiset hoitotavoitteet ovat kuitenkin niin yleisluontoisia, etteivät ne sinällään turvaa Ruissalon tammimetsien luonnonsuojelullisia arvoja tai anna mahdollisuuksia esim. saaren länsiosan puulajisuhteiden nykyisestä poikkeavalle kehittämiselle. Tämän vuoksi Ruissalon metsien hoito tulee luonnonsuojelualueita lukuunottamatta käsitellä osana saaren maankäyttösuunnitelmia siten, että sen tavoitteena on tammimetsiköiden laajentaminen metsämaan kasvupotentiaalia vastaavaksi. Esimerkiksi Kallanpään tien länsipuolella oli aikoinaan runsaasti nuoria tammia ja lehmuksia, joiden osuus puustossa on nykyään kuitenkin huomattavasti vähäisempi havupuita suosineen metsänperkauksen ansiosta (Rancken & Rainio 1979:56).

Saaren luonnonsuojelulliset ja maisemahoidolliset näkökohdat edellyttävät myös metsänhoitotoimille nykyistä yksityiskohtaisempaa ohjeistoa ja tarkempaa alueellista rajaamista. Itse käytännön hoitotoihin ja niiden valvontaan tulee lisäksi kiinnittää erityistä huomiota niin, ettei asetettuja tavoitteita vaaranneta saarella jo aiemmin tapahtuneiden metsänhoito-ohjeiden laiminlyönnin muodossa.

Ruissalon metsänhoidollisia tavoitteita voidaan tarkastella aiemmin kuvattujen itäisen tammialueen ja läntisen havupuuston osalta.

3.2.1. Tammimetsät

Ruissalon itäisen tammimetsäalueen hoidon tulee pohjautua eri tammimetsikkötyyppien kartoittamiselle sekä niillä esiintyvien puulajien ja pintakasvillisuuden ekologiselle tietämykselle. Puuston ikäjakautuma tulee pyrkiä pitämään

eri metsikkökuvioilla mahdollisimman tasaisena niin, ettei sairaiden tai muuten huonokuntoisten puiden kaato aiheuta oleellisia muutoksia puuston ja muun kasvillisuuden rakenteessa tai lajikoostumuksessa. Maisemallisesti merkittävien ja lehtokasvillisuutta sisältävien metsikkökuvioiden puustoa tulee käsitellä erityisen varovaisesti. Niillä esiintyvät pähkinäpensastot on myös jätettävä kaiken metsänraivaustoiminnan ulkopuolelle, eikä raivauksilla muutenkaan tule pyrkiä tukahduttamaan maaperän luontaista kasvupotentiaalia. Kuusettumisen estämistä lukuunottamatta metsänhoitotoimilla tuleekin pyrkiä ensisijassa tukemaan luonnon itsensä suorittamaa puuston valintaa.

3.2.2. Havumetsät

Tammi on Ruissalossa huomattavasti yleisempi, kuin mitä viimeksi 50-luvun puolivälissä koko saaren kattanut kasvistikartoitus osoittaa (Lindgren 1954:154). Lajia tavaataan myös saaren länsiosassa laajoilla alueilla alikasvoksenä, ja Saarronniemessä se on paikoin jopa valtapuulajin asemassa.

Saaren tämänhetkinen tammikanta tulisikin kiireellisesti selvittää uudistettavia metsänhoitosuunnitelmia varten. Sellaisilla alueilla saaren länsiosaa, missä tämän kartoituksen mukaan edellytykset tammen luontaiselle uudistumiselle ovat olemassa, tulisi metsiä pyrkiä hoitamaan ensisijassa mänty-tammikankaina.

3.3. PELLOT

(1) Maisemallisesti merkittävien kesanto- ja istutuspeltojen palauttaminen takaisin viljelykseen.

(2) Saaren jalopuuvaltaisuuuden lisääminen maisemallisesti toisarvoisten kesantopeltojen tammi- ja lehmusistutuksin.

Viljelysmaat ovat eräs keskeisimmistä Ruissalon maisemarakenteeseen vaikuttavista elementeistä. Hoidetuilla pelloilla on myös niiden reunavyöhykkeiden eliöstöä rikastuttava vaikutus. Metsittämisen ja kesannoinnin seurauksena nämä ekosysteemien väliset rajat ovat kuitenkin heikenneet ja niiden eliöstö köyhtynyt.

Ruissalon viljeltyjen sekä metsitettyjen ja kesannoituneiden peltojen yleistavoitteeksi voidaan asettaa avomaiseman laajentaminen siten, että valtaosa perustetuista taimikoista sekä pakettipelloista puretaan ja muokataan uudelleen viljelys- tai niittymaaksi. Osa peltokuvioista voidaan kuitenkin istuttaa myös lehtipuille, ensisijassa tammelle ja lehmukselle.

3.4. RANNAT

(1) Maisemallisesti merkittävien rantaniittyjen umpeenkasvun estäminen.

Ruissalon rantaniittyjen ruoittuminen ja pensoittuminen on pakettipeltojen ohella eräs näkyvimmistä saaren luonnossa tapahtuneista muutoksista. Rantojen umpeenkasvua voidaan pitää sekä maisemanhoidollisesti että luonnonsuojelullisesti epäedullisena kehityksenä. Sen seurauksena on esim. saaren rantaniittyjen linnusto selvästi taantunut.

Umpeenkasvun estämiseksi rantaniittyjä tulisikin esim. laiduntaa läpi kesän. Liitekarttaan 2 on merkitty ensisijaisesti avoimina pidettävät rantaniityt.

3.5. YLEISET ALUEET

(1) Ruissalon opastuskeskuksen perustaminen saaren itäosaan marjaniemen luonnonsuojelualueen tai kasvitieteellisen puutarhan yhteyteen.

(2) Kasvitieteellisen puutarhan laajennusmahdollisuuden selvittäminen .

(3) Muiden matkailua ja ulkoilua palvelevien toimintojen rajoittaminen nykyiseen laajuuteensa.

Ruissalossa sijaitsee melko runsaasti ns. yleisiä toimintoja, jotka suurimmaksi osin tavalla tai toisella kytkeytyvät saaren matkailu- ja ulkoilukäyttöön (esim. yliopiston kasvitieteellinen puutarha, kansanpuisto, leirintäalue, golfkenttä, hotelli ja Honkapirtin kahvila). Myös kaupungin telakka ja puolustusvoimien tukikohta Kallanpäässä ovat tällaisia varsin vakiintuneita saaren yleisiä toimintoja.

Koska Ruissalossa tällä hetkellä sijaitsevat yleiset alueet käyttötarkoituksensa ja sijaintinsa puolesta sopeutuvat melko hyvin saaren luontoon ja maisemakuvaan, tulisi ne uudistettavassa asemakaavassakin vahvistaa. Kasvitieteellisen puutarhan laajentamistarve ja -mahdollisuust on kuitenkin kaavasunnittelun yhteydessä selvitettävä perusteellisemmin.

Edellä mainittujen toimintojen lisäksi Ruissaloon tulisi saada erillinen koko saarta ja sen luontoa esittelevä opastuskeskus riittävän suurine yleisö- ja näyttelytiloineen. Luontevimmin tällainen opastuskeskus olisi toteutettavissa Marjaniemen luonnonsuojelualueen tai kasvitieteel-

lisen puutarhan yhteydessä, jolloin se olisi mahdollisimman helposti matkailijoiden saavutettavissa.

3.6. HUVILA-ASUTUS

(1) Rakennushistoriallisesti ja -tyylillisesti arvokkaan huvila-asutuksen säilyttäminen osana turkulaisten kesänvietto- ja virkistystoimintaa sekä huvila-asutuksen muodostaman kulttuuriympäristön aktiivinen kunnossapito.

Ruissalon huvila-asutus on osa saaren alkuperäisintä kesänvietto- ja virkistystoimintaa, jollaisena sitä tulisi edelleenkin kehittää. Etuoikeus huvilatonttien vuokraamiseen olisikin annettava kaupunkilaisia edustaville yhdistyksille ja seuroille niin, että entistä useammalla turkulaisella olisi mahdollisuus tämän tyyppiseen vapaa-ajanviettoon. Ruissalon nykyistä huvila-asutusta ei kuitenkaan ole syytä laajentaa, jottei se käventäisi saaren muita virkistyskäytön mahdollisuuksia.

Ruissalon hviloissa on runsaasti rakennushistoriallisesti ja -tyylillisesti arvokkaita rakennuksia, joiden suojeleminen ja kunnossapito pihaympäristöineen on eräs keskeinen kaavasuunnittelun lähtökohta. Kaavamääräyksillä tulisikin tämän vuoksi antaa selkeät huvila-asutusta koskevat suojele- ja hoitovelvoitteet. Yksityiskohtaisempien tavoitteiden osalta ympäristönsuojelutoimisto viittaa aiemmin mainittuun Soiri-Snellmanin (1985) tutkimukseen.

4. KIRJALLISUUSVIITTEET

- Hinneri, S. & Kortesharju, J. 1979: Tammien alla. -Teoksessa Kallio, P. (toim.): Ruissalo, luontoa ja kulttuuria: 36-44.
- Jahnsson, L. 1929: Ruissalon saaren tammialueen aluskasvillisuudesta. -Turun ylioppilas 1: 170-204.
- Lindgren, L. 1954: Ruissalon putkilokasvisto. -Turun Ylioppilas 3: 145-1980.
- Lindgren, L. 1979: Kukkiiva Ruissalo. -Teoksessa Kallio, P. (toim.): Ruissalo, luontoa ja kulttuuria: 60-67.
- Kallio, P. 1979: Etelä maan alla. -Teoksessa Kallio, P. (toim.): Ruissalo, luontoa ja kulttuuria: 75-100.
- Rancken, T. & Rainio, R. 1979: Metsien hoito. -Teoksessa Kallio, P. (toim.): Ruissalo, luontoa ja kulttuuria: 53-59.
- Ruissalotoimikunta 1974: Ruissalon kehittämissuunnitelma. -37 ss.
- Soiri-Snellman, H. 1985: Ruissalon huvilat. Runsala villor. -Turun maakuntamuseon raportti 8. -388 ss.
- Teriaho, R. 1979: Perhoset. -Teoksessa Kallio, P. (toim.): Ruissalo, luontoa ja kulttuuria: 128-133.

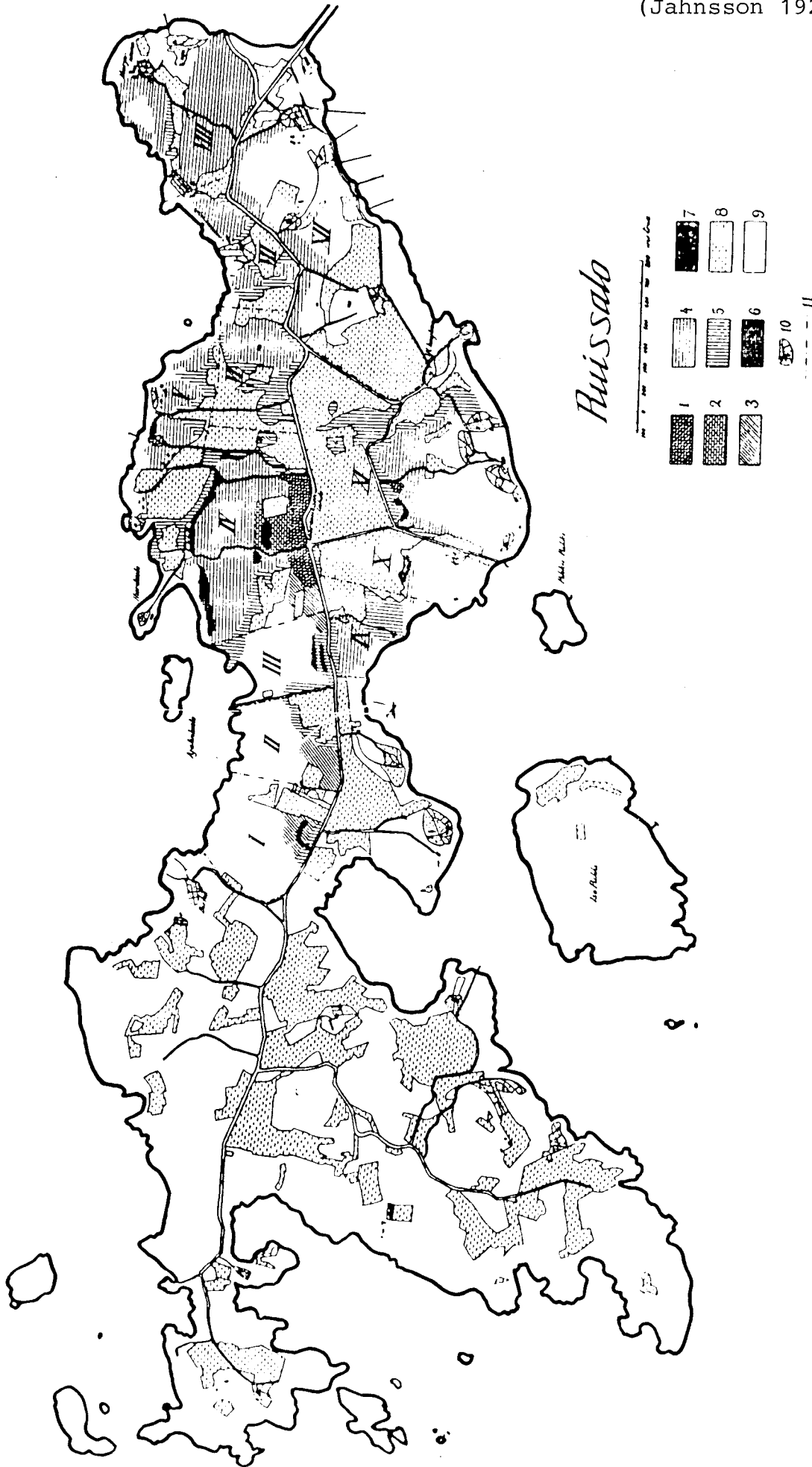
5. MUU RUISSALOA KOSKEVA KIRJALLISUUS

- Alanen, M. 1984: Ruissalon lehtoinventointi. -Julkaisematon raportti. -51 ss.
- Aulio, K., Jussila, I., Lehtonen, J. & Lindgren, M. 1986: Jäkälä- ja neulasvauriokartoitus Turussa vuonna 1985. -Turun kaupunki. Ympäristönsuojelutoimisto. Julkaisu 1/86. -19 + 12 ss.
- Bergroth, S., Bruun, H. & Fredriksson, K. A. 1940: Iaktagelser över fågelfaunan på Runsala vid Åbo. -Ornis Fennica 17(1): 1-7.
- Fritzen, N. & Tenovuo, R. 1954: Piirteitä Ruissalon linnustosta. -Turun ylioppilas 3: 267-287.
- Gustafsson, E., Lehikoinen, E. & Mäntylä, K. 1982: Ruissalon linturetkiopus. -84 ss.

- Haverinen, J. 1954: Ruissalon rantavesien kasvistollisissa piirteitä. -Turun Ylioppilas 3: 231-257.
- Huhtinen, S., Kallio, P. & Vauras, J. 1981: Ruissalon sienilöytöjä. -Sienilehti 33: 48-51.
- Ilvessalo, H. 1981: Lehtokasvien uhanalaisuudesta Ruissalossa sekä muita kasvillisuushavaintoja samalla alueella. -Julkaisematon raportti. -15 ss.
- Kallio, P. (toim) 1979: Ruissalo, luontoa ja kulttuuria. -224 ss.
- Laamanen, M. 1938: Katsaus Ruissalon tammistojen kovakuo-riaiseläimistöön. -Turun yliopiston julkaisuja. Sarja A. 6 (7): 1-26.
- Laine, H. & Tenovuo, R. 1962: Turun lähiympäristön lehtojen linnustosta. -Turun Ylioppilas 3: 153-163.
- Lehikoinen, E. 1979: Rantojen linnut. -Teoksessa Kallio, P. (toim.): Ruissalo, luontoa ja kulttuuria: 114-121.
- Mäkinen, Y. & Laine, U. 1962: Turun tulokaskasvisto I. -Turun Ylioppilas 8: 13-259.
- Rainio, R. 1973: Inhemska och utländska träd på Runsala. -Lustgården 1973: 37-41.
- Saarinen, M. 1978: Ruissalon luonnonsuojelun alueen linnuston biotooppijakautumasta kesällä 1972. -Ukuli 14: 9-14.
- Saarinen, T. 1954: Luonnonsuojelu ja Ruissalon metsien hoito. -Turun Ylioppilas 3: 258-262.
- Söderman, N. & Tenovuo, R. 1960: Ruissalon linnut. -116 ss. WSOY. Porvoo
- Tenovuo, R. 1979: Metsien laulajat. -Teoksessa Kallio, P. (toim.): Ruissalo, luontoa ja kulttuuria: 105-113.
- Valle, K. J. 1954: Ruissalon perhoset. -Turun Ylioppilas 3: 263-266.
- Varjo, U. 1954: Ruissalon rantojen kasvillisuudesta. -Turun Ylioppilas 3: 54-68.
- Vänskä, V. 1978: Raportti Ruissalon vartiointista 1978. -Julkaisematon raportti: -6 ss.

Liitekartta 1

Tammimetsän osa-alueet ja
lehtokasvillisuus
(Jahnsson 1929)

- 1 = *Milium*-kasvustotyyppeä.
- 2 = *Calamagrostis*-kasvustotyyppeä.
- 3 = *Concallaria*—*Aegopodium* kasvustotyyppeä.
- 4 = *Calamagrostis*—*Myrtillus*-kasvustotyyppeä.
- 5 = Lehtoniittyä.
- 6 = Rinnelehtoa.

- 7 = Korpea ja kosteikko.
- 8 = Peltoa.
- 9 = Havumetsää, kalliota j.n.e.
- 10 = Rakennus, puutarha- ja pihamaata.
- 11 = Alueraja.